

A Semantic Study of Modal Verbs in Talysh Language

Shahin Sheikh SangTajan^{1*}

Narjes Banou Sabouri²

Abstract

The present study investigates a semantic analysis of modal verbs in Talysh language (Masal dialect) based on Palmer's theoretical framework (1990). Palmer classified three types of modality: epistemic, deontic and dynamic, each of which can be expressed through two degrees: possibility and necessity. The methodology of this research is descriptive- analytical and data were collected through audio recordings from 7 Talysh native speakers. After data collection, the modal verbs were categorized and analyzed based on Palmer's classification of modality. The obtained modal verbs include four verbs; "fa", "bu", "bi" and "xa". The results showed that "fa" and "bu" are used to express epistemic possibility, deontic possibility and dynamic possibility. The modal verb bi indicates epistemic necessity, deontic necessity and dynamic necessity. The last modal verb "xa" and its past form "xai" are used to express only dynamic possibility. Also two different past forms of "fa" which are "fast" and "fai" indicate only dynamic possibility.

Key words: modality, modal verbs, Talysh language, Palmer's theory

Extended Abstract

1. Introduction

Modality is a linguistic category that has been examined from various semantic, syntactic, and pragmatic perspectives. It reflects the speaker's attitude toward the proposition. Different linguistic tools are used to express modality, including modal verbs, modal adverbs, and prepositional phrases. Modal verbs carry various meanings and are used in different contexts. In Talysh language, too, modal verbs have diverse meanings and usages. Talysh is a Northwestern Iranian language spoken along the southern shores of the Caspian Sea, extending to the southeastern tip of the Republic of Azerbaijan. Talysh can be divided into three dialects: Northern, Central, and Southern. This article, based on Palmer's (1990) theoretical framework, examines the semantic features of modal verbs in the Southern Talysh dialect (specifically in Masal and Shanderman).

*1. Assistant Professor in linguistics, Linguistics Department, Payame Noor University, Tehran, Iran, (Corresponding author: shsheikh226@pnu.ac.ir)

2. Associate Professor in linguistics, Linguistics Department, Payame Noor University, Tehran, Iran.

2. Theoretical Framework

Palmer (1990) classifies modality into three types: epistemic, deontic, and dynamic, each with two degrees: possibility and necessity. Epistemic modality conveys the speaker's beliefs, knowledge, and judgments based on evidence, and it is of two types: epistemic possibility and epistemic necessity. In epistemic possibility, which is the weakest and lowest degree, the speaker expresses a deduction based on relatively weak evidence. In epistemic necessity, the speaker is more confident in the truth of the proposition based on the available evidence. Deontic modality relates to actions that are performed either by the speaker or others. It too has two degrees: deontic possibility and deontic necessity. Deontic possibility indicates that an event or action is permitted by the speaker. Deontic necessity implies obligation or imposition by the speaker for the action to occur. Dynamic modality emphasizes the subject's ability, skill, or will to perform an action. In this case, the source of modality lies in the actor or in objective, external conditions—not in the speaker's judgment or social obligation. Dynamic possibility expresses the potential for an event to occur, without reference to the speaker or subject's agency. Dynamic necessity does not arise from inference (as in epistemic necessity) or obligation (as in deontic necessity), but accompanies an action that is performed without compulsion, i.e., the speaker does not impose it on anyone.

3. Research Methodology

This study was conducted using a descriptive-analytical method. Data were collected through audio recordings of 7 native speakers of the Masal dialect of Talysh — 2 men and 5 women aged between 60 and 75. A total of 245 sentences containing modal verbs were extracted from the recorded material. Out of these, 58 Talysh sentences were selected for detailed analysis. Since the recordings, totaling 8 hours, included a variety of topics, all modal verbs used in Talysh were captured. Additionally, the linguistic intuition of one of the authors contributed to the data collection. The extracted sentences were transcribed and analyzed based on Palmer's (1990) framework.

4. Results and Discussion

In this study, Talysh modal verbs were analyzed using Palmer's (1990) framework. The analysis revealed four modal verbs: *ʃa* (can), *bu* (may/happen), *bi* (must), and *xa* (want). The first three verbs are more frequently used and show a wider range of meanings. *ʃa* (can) and *bu* (may) are used to express the three types of possible modality: epistemic, deontic, and dynamic possibility. *bi* (must) is used to express all three necessary modalities: epistemic, deontic, and dynamic necessity. *Xa* (want) and its past form *xai* are limited in meaning and only express dynamic possibility. The past forms of *ʃa* (can) — *ʃai* and *ʃast* — are also limited to expressing dynamic possibility. From the perspective of inflection, *ʃa* and its past forms (*ʃai*, *ʃast*) as well as *xa* and its past form *xai* are inflectional and conjugate

for tense and subject. However, bu and bi are non-inflectional, have fixed forms, and lack personal agreement.

5. Conclusion

This article examined the semantic types of modal verbs in the Talysh language. The modal verbs studied include four verbs: ja (can), bu (may), bi (must), and xa (want). ja and bu express three types of possible modality: epistemic, deontic, and dynamic possibility. Bi expresses all three types of necessary modality: epistemic, deontic, and dynamic necessity. Xa and its past form xai express only dynamic possibility. The past forms of ja — jai and jast — also represent dynamic possibility. Overall, the three verbs ja, bu, and bi are the primary modal tools in Talysh. These verbs closely resemble the Persian modal verbs (can), (may/happen), and (must). This study has demonstrated that Talysh modal verbs have similar usages. Furthermore, the verb xa is used less frequently compared to the other three modal verbs.

Select Bibliography

- Bybee, J.; Perkins, R. & Pagliuca, W. *The Evolution of Grammar, Tense, Aspect and Modality in the Languages of the World*. Chicago: University Chicago Press, 1994.
- Coates, J. *The Semantics of the Modal Auxiliaries*. London: Croome Helm, 1983.
- Kratzer, A. "What "Must" and "Can" Must and Can Mean". *Linguistics and Philosophy*, 1977, (1): 337-355.
- Lyons, J. *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
- Narrog, H. *On Defining Modality Again*. *Language Sciences*, 2005, (27): 165-192.
- Nuyts, J. Modality: "Overview and Linguistic Issue". *The Expression of Modality*. Berlin: Mouton de Gruyter, 2006, pp. 1-26.
- Palmer, F. R. *Modality and the English Modals*. New York: Routledge, 1990.
- Palmer, F. R. *Mood and Modality*, second edition, Cambridge text books in Linguistics: Cambridge University Press, 2001.
- Portner, P. *Modality*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Sweetser, E. E. "Root and Epistemic Modals: Causality in Two World". *Berkeley Linguistics Society*, 1982, pp. 484-507.

How to cite:

Sheikh SangTajan Sh and Sabouri N. A Semantic Study of Modal Verbs in Talysh Language. *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani*. 2025; 1(19): 63-80. DOI:10.22124/plid.2025.31139.1723

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

بررسی معنایی فعل‌های وجهی در زبان تالشی

نرجس بانو صبوری^۲

شهین شیخ سنگ تاجن^۱

چکیده

در پژوهش حاضر به بررسی معنایی فعل‌های وجهی در زبان تالشی (گویش ماسال) براساس چارچوب نظری پالم (1990) پرداخته شده است. پالم سه نوع وجهیت: معرفتی، الزامی و پویا را مطرح کرده است و برای هر یک از این سه نوع، دو درجه امکان و ضرورت در نظر گرفته است. روش پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی است و داده‌های پژوهش با ضبط صدا از ۷ گویشور تالشی زبان به دست آمده است. پس از جمع‌آوری داده‌ها، نوع وجهیت فعل‌های وجهی بر پایه نظریه پالم طبقه‌بندی و تحلیل شدند. فعل‌های وجهی در این پژوهش عبارت‌اند از چهار فعل: fa «توانستن»، bu «می‌شود»، bi «باید» و xa «خواستن». نتایج نشان داد که فعل‌های fa «توانستن» و bu «می‌شود» برای بیان سه وجهیت معرفتی ممکن، الزامی ممکن و پویای ممکن به کار می‌روند. فعل وجهی bi «باید» بیانگر وجهیت معرفتی ضروری، الزامی ضروری و پویای ضروری است. همچنین فعل وجهی xa «خواستن» و صورت گذشته آن xai تنها برای بیان وجهیت پویای ممکن کاربرد دارند. دو صورت گذشته فعل fa «توانستن»، ai و ast نیز بیانگر وجهیت پویای ممکن هستند.

واژگان کلیدی: وجهیت؛ فعل‌های وجهی؛ زبان تالشی؛ نظریه پالم.

✉ shsheikh226@pnu.ac.ir
n.sabouri@pnu.ac.ir

۱- استادیار زبان‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. (نویسنده مسؤول)

۲- دانشیار زبان‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

۱- مقدمه

وجهیت^۱ مقوله‌ای است که از جنبه‌های گوناگون بررسی شده‌است. برخی پژوهش‌ها، وجهیت را مقوله‌ای معنایی در نظر گرفته‌اند که دیدگاه گوینده را نسبت به گزاره مشخص می‌کند (Lyons, 1977). برخی پژوهش‌ها در باب وجهیت، آن را مقوله‌ای معنایی - نحوی (Narrog, 2005؛ Palmer, 1990؛ Palmer, 2001) و برخی آن را نحوی و کاربردشناختی (Kratzer, 1977) دانسته‌اند. ابزارهای زبانی مختلفی برای بیان وجهیت وجود دارد؛ از جمله فعل‌های وجهی، قیده‌های وجهی و گروه‌های حرف اضافه‌ای. وجهیت دو نوع کلی دارد: وجهیت معرفتی^۲ و وجهیت ریشه‌ای^۳. وجهیت معرفتی ضرورت یا امکان گزاره را برپایه قضاوت، شواهد یا دانسته‌های گوینده دربر دارد و وجهیت ریشه‌ای شامل بیان مفاهیمی همانند اجبار، اجازه و توانایی است (Sweetser, 1982).

تالشی از زبان‌های ایرانی شمال غربی است که در امتداد کرانه‌های دریای خزر در منتهی‌الیه جنوب شرقی جمهوری آذربایجان رواج دارد. از گونه‌های متفاوت آن می‌توان به ماسالی، لریک و لنگران اشاره کرد. در ایران نیز لهجه‌های متفاوت این زبان در شرق استان آذربایجان و در غرب گیلان رایج است: وزنه، تولارود، اسالم، پره‌سر، شاندرمن، ماسال و ماسوله و زیده (اشمیت^۴، ۱۳۸۲: ۴۸۹). این لهجه‌ها در سه گروه عمده تالشی شمالی، مرکزی و جنوبی جای دارند. تالشی شمالی از آن سوی ارس یعنی تالشی جمهوری آذربایجان شروع شده و ادامه آن در ایران تا کرگان‌رود تالش پیش رفته‌است. تالشی مرکزی شامل گویش‌هایی است که در قلمرو دو رودخانه شفارود در جنوب و ناورد در شمال تداول دارد. تالشی جنوبی، تالشی مناطق میان شفارود تا سفیدرود است که شامل تالشی خوشابری، ماسالی، ماسوله‌ای، سیاهمزیگی و دیگر گویش‌های جلگه‌ای گیلان است (رضایتی کیشه‌خاله، ۱۳۸۶: ۱۹).

این پژوهش، جستاری کیفی است و به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده‌است. در این پژوهش به بررسی معنایی فعل‌های وجهی در زبان تالشی جنوبی (گویش ماسال) براساس چارچوب نظری پالمر (1997) پرداخته می‌شود. فعل‌های وجهی بررسی شده در این پژوهش عبارت‌اند از «توانستن»، «می‌شود» (از مصدر «شدن»)، «باید» و «خواستن».

-
1. modality
 2. epistemic modality
 3. root modality
 4. Schmitt, R.

به‌منظور طبیعی بودن داده‌ها، جمع‌آوری آن‌ها با ضبط صدای ۷ گویشور تالشی ماسال، دو مرد و پنج زن (بین سنین ۶۰ تا ۷۵ سال) انجام شده‌است. در مجموع از میان کل گفتار گویشوران، ۲۴۵ جمله که دربردارنده فعل‌های وجهی بود، به‌دست آمد که از آن میان، از ۵۸ جمله تالشی در پژوهش حاضر استفاده شده‌است. از آنجاکه گفتار گویشوران دربردارنده موضوع‌های مختلف و مشتمل بر هشت ساعت ضبط صدا بود، همه فعل‌های وجهی تالشی را در بر داشت. هم‌چنین شم زبانی یکی از نویسندگان نیز در جمع‌آوری داده‌ها مؤثر بوده‌است. جمله‌های به‌دست‌آمده پس از آوانگاری، براساس چارچوب نظری پالمر (1997) طبقه‌بندی و تحلیل شد.

۲- پیشینه پژوهش

در پژوهش‌های مرجعی که در خارج از کشور درباره وجهیت انجام شده‌است، این مقوله از دیدگاه‌های گوناگون بررسی شده و تقسیم‌بندی‌های مختلفی از آن صورت پذیرفته‌است. از مهم‌ترین این آثار می‌توان به این موارد اشاره کرد: کوتس^۱ (1983)، سویتسر (1982)، لاینز (1977)، کراتزر (1977)، بای‌بی^۲ و همکاران (1994)، پالمر (1990)، پالمر (2001)، نویتز^۳ (2006) و پورتنر^۴ (2009). در هر یک از این آثار، دسته‌بندی‌های مختلفی برای وجهیت در نظر گرفته شده‌است. برای مثال کوتس (1983) و سویتسر (1982) وجهیت را به دو دسته ریشه‌ای (مشتمل بر الزامی^۵ و پویا^۶) و وجهیت معرفتی تقسیم کرده‌اند. بای‌بی و همکاران (1994) وجهیت را بر چهار نوع کنشگر محور^۷، گوینده محور^۸، معرفتی و پیرو^۹ دانسته و پالمر (1997) و نویتز (۲۰۰۶) وجهیت را در سه نوع پویا، الزامی و معرفتی دسته‌بندی کرده‌اند.

فعل‌های وجهی در زبان تالشی تاکنون از جنبه معنایی بررسی نشده‌اند. تنها رضایتی کیشه‌خاله (۱۳۸۶: ۶۵-۶۷) در کتاب *زبان تالشی*، توصیف گویش مرکزی در بخش افعال معین، به برخی از آن‌ها اشاره کرده‌است، مانند: فعل معین [be] به معنای «بودن» که در ساخت افعال ماضی مستمر، ماضی التزامی، ماضی بعید و افعال غیرشخصی کاربرد دارد. هم‌چنین

-
1. Coates, J.
 2. Bybee, J.
 3. Nuytz, J.
 4. Portner, P.
 5. deontic
 6. dynamic
 7. agent-oriented
 8. speaker-oriented
 9. subordinating

افعال [aste] به معنای «توانستن» و [basi] «باید» که به لحاظ دستوری در تالشی مرکزی توصیف شده‌اند.

دربارهٔ وجهیت پژوهش‌های مختلفی در زبان فارسی و برخی گویش‌های ایرانی به انجام رسیده‌است از جمله: اخلاقی (۱۳۸۶)، عموزاده و رضایی (۱۳۸۹)، نقی‌زاده و همکاران (۱۳۹۰)، مرادی (۱۳۹۲)، رحیمیان و عموزاده (۱۳۹۲)، همایون‌فر (۱۳۹۲)، رحمانی پرهیزگار و همکاران (۱۳۹۳)، نغزگوی کهن و نقشبندی (۱۳۹۵)، داوری و نغزگوی کهن (۱۳۹۶)، متولیان نائینی (۱۳۹۷)، طالقانی (۲۰۰۸)، صبوری و شریفی (۱۴۰۰)، شریفی و صبوری (۱۴۰۰)، کوه‌کن و گلفام (۱۴۰۰)، حسینی ماتک و همکاران (۱۴۰۱) و رحیمیان و جاوید (۱۴۰۱).

۳- چارچوب نظری پژوهش

پژوهش حاضر براساس چارچوب نظری پالمر (۱۹۹۰) انجام شده‌است. پالمر وجهیت را دارای ویژگی‌های معنایی - نحوی برمی‌شمرد. وی وجهیت را در دو بعد تحلیل کرده‌است؛ در بعد اول، سه نوع وجهیت را مطرح کرده‌است: معرفتی، الزامی و پویا، و در بعد دوم، برای هر یک از این سه نوع وجهیت، دو درجه در نظر گرفته: امکان^۱ و ضرورت^۲.

وجهیت معرفتی از دیدگاه پالمر (۱۹۹۰: ۵۱) نشانگر برداشت، شناخت و قضاوت‌های گوینده براساس شواهد و مدارک است. در این نوع وجهیت، گوینده نشان می‌دهد که آنچه می‌گوید براساس حدس و استنتاج خود اوست. وجهیت معرفتی بر دو نوع است: معرفتی ممکن و معرفتی ضروری. در معرفتی ممکن که ضعیف‌ترین و پایین‌ترین درجهٔ وجهیت معرفتی است، گوینده براساس شواهد نسبتاً ضعیف، استنباط خود را از موقعیت مورد نظر بیان می‌کند، درحالی‌که در معرفتی ضروری گوینده براساس شواهد موجود، اطمینان بیش‌تری نسبت به واقعیت داشتن استنباط خود دارد.

به عقیدهٔ پالمر (۱۹۹۰: ۷۳) وجهیت الزامی به یک کنش مربوط است؛ کنشی که یا گوینده یا دیگران انجام می‌دهند. در این نوع وجهیت، گوینده اجازه‌ای صادر می‌کند، قولی می‌دهد، تهدیدی می‌کند و یا اجباری را وضع می‌کند. این وجهیت نیز به دو درجهٔ ممکن و ضروری قابل تقسیم است. در وجهیت الزامی ممکن، تحقق رخداد یا موقعیتی براساس اجازهٔ گوینده برای مخاطب امکان‌پذیر است. در وجهیت الزامی ضروری، گوینده در جایگاه حکم دادن یا ملزم کردن مخاطب به تحقق رویداد یا موقعیتی است. این نوع وجهیت درجهٔ بالاتری نسبت

1. possibility
2. necessity

به وجهیت الزامی ممکن دارد؛ زیرا در وجهیت الزامی ممکن مخاطب در انجام یا عدم انجام عمل مختار است، درحالی‌که در وجهیت الزامی ضروری مخاطب ملزم به انجام عمل است. وجهیت پویا براساس نظر پالمر (1990: 83-118) براساس وضعیت کنشگر بر توانایی یا مهارت او و یا بر اراده و قصد او برای انجام کاری تأکید دارد. هم‌چنین گاهی بدون توجه به کنشگر بر شرایط و موقعیتی خنثی اشاره دارد. به عبارت دیگر، در وجهیت پویا منشأ معنای وجهی در خود کنشگر یا در شرایط عینی و بیرونی نهفته است، نه در قضاوت گوینده و نه در الزام یا اجازه‌نهادهای اجتماعی. از این‌رو، این وجه را می‌توان نوعی وجه کنشگرمحور^۱ شامل موارد خنثی^۲ یا موقعیت‌محور^۳ دانست. وجهیت پویا بر دو نوع است: پویای ممکن و پویای الزامی. وجهیت پویای ممکن، امکان‌پذیر بودن رخداد را نشان می‌دهد، بدون آنکه این امکان‌پذیری به فاعل جمله یا گوینده آن ارتباطی داشته باشد. به عقیده پالمر این نوع وجهیت خنثی است و به‌صورت مجهول نیز قابل بیان است. وجهیت پویای ضروری نه مانند وجهیت معرفتی ضروری، استنتاج است و نه همچون وجهیت الزامی ضروری نشانگر اجبار؛ بلکه با انجام کنشی همراه است، بدون آنکه منشأ اجبار داشته باشد؛ یعنی گوینده آن را به کسی تحمیل نمی‌کند. این وجه یا صرفاً از شرایط و اختیار خود فرد ناشی می‌شود و گوینده الزام انجام کنش را به خود یادآور می‌شود، یا لزومی برآمده از شرایط و قوانینی وجود دارد که گوینده نقشی در آن ندارد، یا اینکه انجام کنش لازمه وجود با تحقق امر دیگری است. پالمر (1990) برای بیان تقسیم‌بندی خود مثال‌هایی ارائه می‌دهد:

1. John may be in his office.

این جمله مصداق وجهیت معرفتی ممکن است و گوینده درباره حضور شخص در محل کارش قضاوت می‌کند.

2. John may/ can come in now.

این جمله نشان‌دهنده وجهیت الزامی ممکن است. در این مثال به شخص اجازه داده می‌شود که وارد مکانی شود. پالمر بیان می‌دارد که فعل(های) کمکی به‌کار رفته در این جمله نشان‌دهنده صدور اجازه‌اند.

3. John can run ten miles with ease.

این جمله نشان‌دهنده وجهیت پویای ممکن است و توانایی فیزیکی شخص را برای انجام عملی نشان می‌دهد.

-
1. subject oriented
 2. neutral
 3. circumstantial oriented

4. John must come in now.

این جمله بیان‌کننده وجهیت الزامی ضروری است و شخص با نیرویی بیرونی وادار می‌شود که به داخل وارد شود. فعل کمکی که در این جمله به کار رفته بیانگر معنای الزام است.

5. John must be in the office.

این جمله مصداق وجهیت معرفتی ضروری است. گوینده به این نتیجه می‌رسد که شخص باید در محل کارش باشد؛ مثلاً روشن بودن چراغ محل کار سبب می‌شود که وی به چنین نتیجه‌ای برسد.

۴- یافته‌ها

در این بخش به بررسی معنایی چهار فعل وجهی *fa* «توانستن»، *bu* «می‌شود»، *bi* «باید» و *xd* «خواستن» در تالشی پرداخته می‌شود. چنان‌که گفته شد داده‌های پژوهش حاضر برگرفته از مجموع ۲۴۵ جمله تالشی است که از آن میان، ۵۸ جمله در این پژوهش به کار رفته است. جمله‌های به‌دست‌آمده پس از آوانگاری، براساس چارچوب نظری پالمِر (1990) در سه بخش وجهیت معرفتی، الزامی و پویا طبقه‌بندی و تحلیل شده‌اند.

۴-۱- وجهیت معرفتی

وجهیت معرفتی نشان‌دهنده شناخت و برداشت گوینده براساس حدس و گمان یا استنتاج و قضاوت او از شرایط موجود است. سه فعل وجهی *fa* «توانستن»، *bu* «می‌شود» و *bi* «باید» در تالشی دارای خوانش وجهیت معرفتی هستند. این وجهیت دارای دو درجه امکان و ضرورت است. در وجهیت معرفتی ممکن تنها حدس و گمان گوینده براساس شواهد موجود بیان می‌شود. همان‌گونه که پیش‌تر گفته شد، معرفتی ممکن ضعیف‌ترین و پایین‌ترین درجه وجهیت معرفتی را نشان می‌دهد، در این نوع، گوینده براساس شواهد نسبتاً ضعیف، استنباط خود را از موقعیت مورد نظر بیان می‌کند، و این درحالی است که در معرفتی ضروری گوینده براساس شواهد موجود، اطمینان بیشتری نسبت به استنباط خود دارد. درواقع، وجهیت معرفتی ضروری نسبت به معرفتی ممکن از استنباط و درجه اطمینان قوی‌تری برخوردار است و فقط برپایه حدس و گمان نیست. در تالشی از فعل‌های وجهی *fa* «توانستن» و *bu* «شدن» برای بیان وجهیت معرفتی ممکن استفاده می‌شود. نمونه‌های زیر از این نوع‌اند:

6. Te^(۱) *fa* kilidi^(۲) dʒa benaj. تو می‌توانی کلید را جا گذاشته باشی.

بگذاری جا کلید می‌توانی تو

7. Ali *fa* dir arasa bebu. علی می‌تواند دیر رسیده باشد.

باشد رسیده دیر می‌تواند علی

8. avən ʃan nāma darjafteʃun^(۳) karda mabu. آنها می‌توانند نامه را دریافت نکرده باشند.
نباشند کرده دریافت نامه می‌توانند آنها

9. tə ʃaj pajami^(۴) vindar mabu. تو می‌توانی پیام را ندیده باشی.
نباشی دیده پیام می‌توانی تو

در جمله‌های فوق، از فعل وجهی ʃa «توانستن» برای بیان وجهیت معرفتی ممکن استفاده شده است. از این فعل وجهی در این جمله‌ها مفهوم «امکان داشتن» برداشت می‌شود. به عبارت دیگر گوینده با کاربرد فعل وجهی ʃa حدس و گمان خود را براساس بافت موقعیت نسبت به گزاره جمله بیان می‌دارد. همان‌گونه که جمله‌ها نشان می‌دهند این فعل وجهی متناسب با فاعل یا ضمائر فاعلی مختلف صرف شده و دارای قابلیت تصریف‌پذیری است. فعل وجهی دیگری که در زبان تالشی دارای خوانش وجهیت معرفتی ممکن است، فعل bu «می‌شود» است که در زیر نمونه‌هایی از آن ارائه می‌شود:

10. bu^(۵) ʃan dajga barg ʃa bebu? می‌شود برق چند دقیقه رفته باشد.
باشد رفته برق دقیقه چند می‌شود

11. bu az saf karda bebun? می‌شود من اشتباه کرده باشم؟
باشم کرده اشتباه من می‌شود

12. nebu^(۶) aven masa bebun? نمی‌شود آنها شنیده باشند.
باشند شنیده آنها نمی‌شود

13. bu avən ka manda mabun. می‌شود آنها خانه نباشند.
نباشند مانده خانه آنها می‌شود

همان‌گونه که نمونه‌های فوق نشان می‌دهند، فعل وجهی bu «می‌شود» مفهوم «امکان داشتن» را در بر دارد و نشانگر حدس و گمان گوینده از وقوع کنش است؛ به عبارتی حدس و گمان گوینده در خصوص گزاره جمله با فعل وجهی bu «می‌شود» بیان شده است، از این رو کاربرد این فعل در جمله‌های بالا مصداق وجهیت معرفتی ممکن است. این فعل وجهی دارای صورت ثابت و ساخت بدون شخص است و تصریف‌پذیر نیست. جایگاه بی‌نشان این فعل چنان که از جمله‌های بالا نیز برمی‌آید، در آغاز جمله است.

وجهیت معرفتی ضروری، نوع دیگر وجهیت معرفتی است. این وجهیت استنباط و قضاوت گوینده را براساس شواهد و شرایط موجود نشان می‌دهد. در تالشی فعل وجهی bi «باید» دارای خوانش وجهیت معرفتی ضروری است. نمونه‌های زیر از این نوع‌اند:

14. Ali xaili tamrin kardafa, uri de bi behtar bebu.

باشد بهتر باید دیگر امروز کرده تمرین خیلی علی

علی خیلی تمرین کرده، امروز دیگر باید بهتر شده باشد.

15. avən rahali^(۷) dumla darina alan de bi talaftafun^(۸) bebu.

باشند یافته باید دیگه الان بودند دنبال راه حل آن‌ها

آنها دنبال راه حل بودند، الان دیگر باید پیدا کرده باشند.

16. tə hama fji masera de bi bezuni tfe ba.

تو همه چیز را شنیدی، دیگر باید بدانی چه شده.

شد چیز بدانی باید دیگر شنیدی چیز همه تو

17. ai xaili sai karda alan də bi əftan^(۹) muʃkeli hal kardaf^(۱۰) bebu.

باشد کرده حل مشکل خودش باید دیگر الان کرده سعی خیلی او

او خیلی سعی کرده، الان دیگر باید مشکلش را حل کرده باشد.

18. ai ʃabun xaili dir xəsə, bi uri xasta bebu.

باشد خسته امروز باید می‌خواهد دیر خیلی شب‌ها او

او شب‌ها خیلی دیر می‌خواهد، امروز باید خسته باشد.

فعل وجهی «باید» bi در جمله‌های بالا استنباط و تفسیر گوینده را از وضع موجود نشان

می‌دهد. در این جمله‌ها گوینده براساس شواهد ذهنی، درجه بالای اطمینان خویش را از پیش‌بینی انجام‌شده نشان می‌دهد. گوینده با کاربرد فعل وجهی bi «باید» نشان می‌دهد که اطمینان او نسبت به گزاره زیاد است. به‌عنوان مثال در جمله (14) گوینده پس از مشاهده تمرینات زیاد علی به این نتیجه می‌رسد که وضعیت فعلی او بهتر از قبل است. جمله (15) نیز کوشش افرادی را در یافتن راه حلی نشان می‌دهد و گوینده به این نتیجه رسیده که با گذشت زمان، راه حل به‌دست آمده است. کاربرد این فعل وجهی در جمله‌های بالا مصداق وجهیت معرفتی ضروری است. این فعل وجهی دارای ساخت بدون شخص و صورت ثابت است و قابلیت تصریف‌پذیری ندارد.

۴-۲- وجهیت الزامی

وجهیت الزامی نشانگر اجازه، قول، تهدید یا اجباری است که وضع می‌شود و بر دو نوع است: وجهیت الزامی ممکن و الزامی ضروری. فعل‌های وجهی fa «توانستن»، bu «می‌شود» و bi «باید» در تالشی دارای خوانش وجهیت الزامی هستند. وجهیت الزامی ممکن تحقق رخداد یا موقعیتی را براساس اجازه گوینده امکان‌پذیر می‌کند. فعل‌های وجهی fa «توانستن» و bu

«می‌شود» برای بیان وجهیت الزامی ممکن به کار می‌روند. نمونه‌های زیر وجهیت الزامی ممکن را نشان می‌دهند:

19. tə ʃai ʃana dirtar bai. تو می‌توانی امشب دیرتر بیایی.
 بیایی دیرتر امشب می‌توانی تو
20. a ʃa ʃəmən^(۱۱) komputerina^(۱۲) kar bekarə. او می‌تواند با کامپیوتر من کار بکند.
 بکند کار کامپیوتر (با) مال من می‌تواند او
21. a ʃa ʃerkat makarə. او می‌تواند شرکت نکند.
 نکند شرکت می‌تواند او

در جمله‌های فوق فعل وجهی ʃa «توانستن» در مفهوم «اجازه داشتن» به کار رفته و مصداق وجهیت الزامی ممکن است. کاربرد این فعل وجهی در جمله‌های بالا نشان‌دهنده اجازه گوینده به انجام کنش یا فعالیت است؛ به عبارتی، گوینده با استفاده از فعل وجهی ʃa «توانستن» اجازه انجام کنش را به شنونده یا فرد غائب می‌دهد.

فعل وجهی دیگری که در زبان تالشی بیانگر وجهیت الزامی ممکن است، bu «می‌شود» است.

22. bu az bəm təna kəmak bekarəm? می‌شود من بیایم به تو کمک بکنم؟
 بکنم کمک به تو بیایم من می‌شود
23. bu tə itia sabr bekari? می‌شود تو یک کم صبر بکنی؟
 بکنی صبر یک کم تو می‌شود
24. bu marjam amana^(۱۳) ba? می‌شود مریم با ما بیاید؟
 بیاید با ما مریم می‌شود
25. bu a uri rahat bebu? می‌شود او امروز راحت باشد؟
 باشد راحت امروز او می‌شود
26. bu az beʃum? می‌شود من بروم؟
 بروم من می‌شود
27. nebu avən bi nubat beʃun dila. نمی‌شود آنها بدون نوبت بروند داخل.
 داخل بروند نوبت بدون آنها نمی‌شود.

در جمله‌های بالا فعل وجهی bu «می‌شود» بیانگر وجهیت الزامی ممکن است. در این جمله‌ها از فعل وجهی برای بیان درخواست یا اجازه استفاده شده است. در جمله‌های (22 تا 26) گوینده با کاربرد فعل وجهی bu «می‌شود»، درخواست یا اجازه‌ای را در قالب پرسش مطرح

می‌کند و در جمله (27) مفهوم اجازه در جمله خبری منفی بیان شده‌است. بعد امکان در این جمله‌ها، نشان‌دهنده درخواست یا اجازه‌ای است که به موجب آن، تحقق کنش ممکن می‌شود. وجهیت الزامی ضروری، نوع دیگر وجهیت الزامی است. در این وجهیت گوینده در جایگاه حکم دادن یا ملزم کردن مخاطب به تحقق رویداد یا موقعیتی است. در این نوع الزام، مخاطب ملزم به انجام کنش است. فعل وجهی «باید» در تالشی بیانگر وجهیت الزامی ضروری است. نمونه‌های زیر از این نوع‌اند:

28. tə bi eʃtə mualemi harfi guf bekari. تو باید حرف معلمت را گوش کنی.

بکنی گوش حرف معلم تو باید تو

29. a bi eʃtan kari tahvil ada. او باید کارش را تحویل بدهد.

بدهد تحویل کار او باید او

30. ʃəma bi ʃəma^(۱۴) mahsuli ta axəra hafta dʒam akara.

بکنید جمع هفته آخر تا محصول را شما باید شما

شما باید محصولاتتان را تا پایان هفته جمع کنید.

31. ʃəma bi hatman gavanini raqjat bekara. شما حتما باید قوانین را رعایت بکنید.

بکنید رعایت قوانین را حتما باید شما

چنان‌که گفته شد در جمله‌های بالا گوینده با کاربرد فعل وجهی «باید»، مخاطب یا سوم شخص را ملزم به انجام کنش می‌کند؛ به عبارت دیگر حضور فعل وجهی «باید» در جمله نشان می‌دهد که مخاطب یا سوم شخص ملزم به تحقق رویداد یا انجام کنشی است.

۴-۳- وجهیت پویا

همان‌گونه که پیش‌تر ذکر شد وجهیت پویا وجهیتی است که در آن نیروی بالقوه درونی یا شرایط موجود، امکان یا لزوم به انجام رسیدن کنش را فراهم می‌آورد. این وجهیت بر دو نوع است: پویای ممکن و پویای الزامی. در تالشی هر چهار فعل وجهی «می‌شود»، ʃa «توانستن»، bi «باید» و xa «خواستن» دارای خوانش پویا هستند. وجهیت پویای ممکن، توانمندی و امکان‌پذیر بودن رخداد را نشان می‌دهد، بدون آنکه این امکان به فاعل جمله یا گوینده آن ارتباطی داشته باشد. فعل‌های وجهی bu «می‌شود»، ʃa «توانستن» و xa «خواستن» بیانگر وجهیت پویای ممکن هستند. نمونه‌های زیر از این نوع‌اند:

32. tə^(۱۵) əm kama nuriku bu dars xundən? در این نور کم می‌شود درس خواند؟

خواند درس می‌شود نور کم این در

33. vacti dar davataja, bu panjarana^(۱۶) dila befam.

برویم داخل با پنجره می‌شود بسته‌است در وقتی

وقتی در بسته است، می‌شود از پنجره داخل برویم.

34. aga varəf bəbu, bu barnama avaz akaram.

بکنیم عوض برنامه می‌شود بشود باران اگر

اگر باران بشود می‌شود، برنامه را عوض بکنیم.

35. nebu bə əm rahatı ai^(۱۷) itemad kardən. نمی‌شود به این راحتی به او اعتماد کرد.

کرد اعتماد او راحتی این به نمی‌شود

36. hava xaili sarda, nebu sərə bumuni. هوا خیلی سرد است، نمی‌شود حیاط بمانی.

بمانی حیاط نمی‌شود سرد است خیلی هوا

در جمله‌های بالا فعل وجهی *bu* «می‌شود» امکان تحقق کنش را از طریق امکان‌پذیر بودن رویداد نشان می‌دهد؛ به عبارت دیگر گوینده امکان تحقق کنش را با استفاده از فعل وجهی *bu* «می‌شود» در جمله بیان کرده‌است. این فعل وجهی در این جمله‌ها در مفهوم «امکان داشتن» به کار رفته‌است.

فعل وجهی دیگری که نشان‌دهنده وجهیت پویای ممکن در زبان تالشی است، فعل *fa* «توانستن» (صرف این فعل در زمان حال) است. این فعل امکان کنشگر محور بودن و خنثی بودن را بیان می‌کند. نمونه‌هایی از کاربرد این فعل به قرار زیر است:

37. a fa bi^(۱۸) kəmak əftan ra paida bekarə. او می‌تواند بدون کمک راهش را پیدا کند.

بکند پیدا راه او کمک بی می‌تواند او

38. tə fai xaili beitar az əm bebi. تو می‌توانی خیلی بهتر از این باشی.

باشی این از بهتر خیلی می‌توانی تو

39. avən fan əftara tasmim begerən. آنها می‌توانند خودشان تصمیم بگیرند.

بگیرند تصمیم خودشان می‌توانند آنها

در جمله‌های بالا فعل وجهی *fa* «توانستن» امکان تحقق فعل را از طریق نیروی درونی فاعل بیان می‌کند و چنان که گفته شد بیانگر وجهیت پویای ممکن است. این فعل وجهی در این جمله‌ها در مفهوم «توانایی داشتن» به کار رفته و بیان‌کننده توانایی فاعل است.

فعل *fa* «توانستن» در جملات قبل نشان‌دهنده زمان حال ساده است. این فعل در زمان گذشته به دو گونه *fast* و *fai* کاربرد دارد. فعل *fast* «توانستن» صورت گذشته این فعل را نشان می‌دهد و نشانگر رخدادی است که در زمان گذشته به اتمام رسیده و نتیجه عمل به

زمان حال نرسیده‌است. به عنوان مثال در جملات زیر صرف این فعل را می‌توان با فعل اصلی bai «آمدن» ملاحظه کرد.

40. az ʃaimi baimi	من می‌توانستم بیایم.
41. tə ʃairi bairi	تو می‌توانستی بیایی.
42. a ʃai bai.	او می‌توانست بیاید.
43. ama ʃaimun baimun.	ما می‌توانستیم بیاییم.
44. ʃəma ʃairun bairun.	شما می‌توانستید بیایید.
45. avən ʃaini baini.	آنها می‌توانستند بیایند.

گونه دیگر ʃa فعل ʃast «توانستن» است. این فعل وقوع عملی را در گذشته نشان می‌دهد که نتیجه آن به زمان حال رسیده‌است.

46. az ʃastema bam.	من توانستم بیایم.
47. tə ʃastera bai.	تو توانستی بیایی.
48. a ʃasteʃa ba.	او توانست بیاید.
49. ama ʃastemuna bajam.	ما توانستیم بیاییم.
50. ʃəma ʃasteruna bajan.	شما توانستید بیایید.
51. avən ʃastefuna ban.	آنها توانستند بیایند.

در جدول‌های زیر تصریف مفرد و جمع گونه‌های فعل ʃa ارائه شده‌است.

جدول ۱- گونه‌های مفرد فعل ʃa «توانستن»

مفرد	ʃa		ʃai		ʃast	
من	ʃam	می‌توانم	ʃaimi	می‌توانستم	ʃastema	توانستم
تو	ʃai	می‌توانی	ʃairi	می‌توانستی	ʃastera	توانستی
او	ʃa	می‌تواند	ʃai	می‌توانست	ʃasteʃa	توانست

جدول ۲- گونه‌های جمع فعل ʃa «توانستن»

جمع	ʃa		ʃai		ʃast	
ما	ʃajam	می‌توانیم	ʃaimun	می‌توانستیم	ʃastemuna	توانستیم
شما	ʃajan	می‌توانید	ʃairun	می‌توانستید	ʃasteruna	توانستید
آنها	ʃan	می‌توانند	ʃaini	می‌توانستند	ʃastefuna	توانستند

هر دو گونه این فعل وجهی مصداق وجهیت پویای ممکن هستند. تصریف‌پذیری این دو فعل در نمونه‌های بالا نشان داده شده‌است. در نمونه‌های زیر این فعل وجهی با افعال اصلی دیگر به کار رفته‌است.

52. a faɪ əm fərkatiku⁽¹⁹⁾ kar bekari. او می‌توانست در این شرکت کار بکند.
 بکند کار شرکت این می‌تونست او
53. tə fəstera əm mizi rəst əkari. تو توانستی این میز را بلند کنی.
 بکنی بلند میز را این توانستی تو
54. ama fəstemuna a ka tamiz əkaram. ما توانستیم آن خانه را تمیز کنیم.
 کنیم تمیز خانه آن توانستیم ما

جملات فوق کاربرد صورت گذشته فعل وجهی faɪ و fəst «توانستن» را در جمله‌های کنشگر محور نشان می‌دهد. در نوع کنشگر محور بودن، امکان‌پذیری رخداد به فاعل جمله با مفهوم «توانایی داشتن» بیان می‌شود و فعل وجهی بیانگر توانایی فاعل است، این توانایی در جمله‌های (53) و (54) به قدرت بدنی اشاره دارد.

فعل وجهی دیگری که در تالشی در وجهیت پویای ممکن کاربرد دارد، فعل xa «خواستن» است. این فعل در زمان گذشته به صورت xai به کار می‌رود. هر دو گونه این فعل وجهی تصریف‌پذیر هستند و متناسب با فاعل یا ضمائر فاعلی صرف می‌شوند. در جداول زیر صورت‌های مفرد و جمع فعل xa ارائه شده‌است.

جدول ۳- گونه‌های مفرد فعل xa «خواستن»

مفرد	xa		xai	
من az	xam	می‌خواهم	xaimi	می‌خواستم
تو tə	xai	می‌خواهی	xairi	می‌خواستی
او a	xa	می‌خواهد	xai	می‌خواست

جدول ۴- گونه‌های جمع فعل xa «خواستن»

جمع	xa		xai	
ما ama	xajam	می‌خواهیم	xaimun	می‌خواستیم
شما fəma	xajan	می‌خواهید	xairun	می‌خواستید
آنها avən	xan	می‌خواهند	xaini	می‌خواستند

55. az xam bexesəm. من می‌خواهم بخوابم.
 بخوابم می‌خواهم من
56. ama xajam iʃi baram. ما می‌خواهیم چیزی بخوریم.
 بخوریم چیزی می‌خواهیم ما
57. xai əm filmi dijasi? می‌خواهی این فیلم را ببینی؟
 ببینی فیلم (را) این می‌خواهی

58. az xaimi beřim.

من می‌خواستم بروم.

بروم می‌خواستم من

59. ama xaimun beřimun.

ما می‌خواستیم برویم.

برویم می‌خواستیم ما

در جمله‌های بالا فعل وجهی xa و صورت گذشته آن xai «خواستن» نشان‌دهنده تحقق کنش به‌واسطه نیروی بالقوه فاعل و بیانگر وجهیت پویای ممکن است. در این جمله‌ها این فعل وجهی بسته به بافت جمله به مفهوم «تمایل داشتن» یا «قصد داشتن، اراده کردن» به کار رفته است.

وجهیت پویای ضروری، نوع دیگر وجهیت پویاست. این وجهیت با انجام گرفتن کنشی همراه است بدون آن‌که منشأ اجبار داشته باشد، یا گوینده آن را به کسی تحمیل کرده باشد. این وجه صرفاً از شرایط و اختیار خود فرد ناشی می‌شود و گوینده، الزام انجام کنش را به خود یادآور می‌شود.

در تالشی فعل وجهی bi «باید» دارای خوانش وجهیت پویای ضروری است:

60. uri bi beřum kitabxana řemən kar agab manda

مانده عقب کار من (اضافی) کتابخانه بروم باید امروز

امروز باید به کتابخانه بروم، کارم عقب افتاده.

61. har ki xa beřu gula arasə bi rahə saxtina beřu.

برود سخت راه باید برسد قله برود می‌خواهد کس هر

هر کس می‌خواهد به قله برسد، باید از مسیر سخت برود.

62. əm džadana bi ehtijatina ra řen.

در این جاده باید با احتیاط رفت.

رفت راه با احتیاط باید جاده را این

63. az bi əm kari bəkarəm.

من باید این کار را بکنم.

بکنم کار(را) این باید من

جمله‌های بالا بیانگر وجهیت پویای ضروری هستند. الزامی که در این جمله‌ها به کار رفته، منشأ تکلیف یا تحمیل ندارد؛ به دیگر بیان، گوینده آن را تحمیل نمی‌کند و صرفاً مربوط به شرایط یا اختیار شنونده یا مخاطب است. در جمله‌های (60) و (63) گوینده ضرورت انجام کنشی را به خود یادآور شده و نیروی بالقوه درونی، لزوم وقوع کنش را از طریق کنشگر فراهم می‌آورد.

۵- نتیجه‌گیری

در این پژوهش افعال وجهی زبان تالشی براساس چارچوب پالم (1990) بررسی شد. پس از تحلیل داده‌های پژوهش، چهار فعل وجهی fa «توانستن»، bu «می‌شود»، bi «باید» و xa «خواستن» به دست آمدند که سه فعل اول کاربرد گسترده و تنوع معنایی بیشتری در تالشی دارد. فعل‌های وجهی fa «توانستن» و bu «می‌شود» برای بیان سه وجهیت معرفتی ممکن، الزامی ممکن و پویای ممکن به کار می‌روند. فعل وجهی bi «باید» بیانگر هر سه نوع وجهیت معرفتی ضروری، الزامی ضروری و پویای ضروری است. همچنین فعل وجهی xa «خواستن» و نیز صورت گذشته آن xai تنوع معنایی محدودی دارند و تنها برای بیان وجهیت پویای ممکن به کار می‌رود. صورت گذشته فعل fa «توانستن» نیز که به دو گونه fai و fast کاربرد دارد، تنوع معنایی کمتری دارد و تنها نشانگر وجهیت پویای ممکن است.

از نظر تصریف‌پذیری، فعل وجهی fa «توانستن» و گونه‌های گذشته آن fai و fast و نیز فعل xa «خواستن» و گذشته آن xai قابلیت تصریف دارند و در همه زمان‌ها مطابق با فاعل جمله صرف می‌شوند، در حالی که فعل‌های وجهی bu «می‌شود» و bi «باید» قابلیت تصریف‌پذیری نداشته باشند و یک صورت ثابت و ساخت بدون شخص داشته باشند.

در مجموع سه فعل وجهی fa «توانستن»، bu «می‌شود» و bi «باید» مهم‌ترین ابزارهای وجهی را در زبان تالشی دارند. این فعل‌ها از این نظر شباهت زیادی به فعل‌های وجهی زبان فارسی «توانستن»، «شدن» و «بایستن» دارند. در پژوهش حاضر نیز نشان داده شد که فعل‌های وجهی تالشی کاربرد مشابهی دارند. همچنین در تالشی فعل xa «خواستن» نسبت به سه فعل وجهی دیگر، کمتر به کار می‌رود.

پی‌نوشت

۱. ضمیر فاعلی
۲. کلید را (حالت مفعولی)
۳. وند Jun به فاعل avən بر می‌گردد.
۴. پیام را (حالت مفعولی)
۵. فعل (در ابتدای جمله پرسشی)
۶. فعل نفی
۷. راه حل (حالت اضافی)

- ۸.وند fun به فاعل بر می‌گردد.
۹. به معنای خودش (ضمیر ملکی) کاربرد دارد.
۱۰.] در انتهای kardaf] به ضمیر فاعلی بر می‌گردد.
۱۱. ضمیر ملکی اول شخص مفرد
۱۲. حالت اضافی دارد به معنای با کامپیوتر.
۱۳. حالت اضافی دارد به معنای با ما.
۱۴. حالت اضافی دارد.
۱۵. حرف اضافه به معنای در
۱۶. پسوند na در پایان واژه به معنای حرف اضافه با به کار رفته است.
۱۷. به معنای به او حالت اضافی دارد.
۱۸. به معنای بدون یا بی حرف اضافه است.
۱۹. ku در پایان واژه حالت اضافی را نشان می‌دهد به معنای حرف اضافه در.

منابع

- اخلاقی فریار. بایستن، شدن و توانستن: سه فعل وجهی در فارسی امروز، دستور، ۱۳۸۶؛ ۳: ۸۲-۱۳۲.
- اشمیت رودیگر. *راهنمای زبان‌های ایرانی*، ج ۲، ترجمه حسن رضائی باغبیدی و همکاران، تهران: ققنوس، ۱۳۸۲.
- داوری شادی و نغزگوی کهن مهرداد. *افعال معین در زبان فارسی*، رویکرد دستوری‌شدگی، تهران: نشر نویسه پارس، ۱۳۹۶.
- حسینی ماتک الهه، منشی‌زاده مجتبی و چنگیزی احسان. نگاهی تاریخی به صورت‌های بیان وجه اجازه در گیلکی، *زبان فارسی و گویش‌های ایرانی*، ۱۴۰۱؛ ۷(۱): ۲۳۷-۲۶۳.
- رحمانی پرهیزگار زهرا، گلفام ارسلان و افراشی آریتا. بررسی طرحواره‌های وجهیت در زبان فارسی با رویکرد شناختی، *مطالعات زبان و گویش‌های غرب ایران*، ۱۳۹۳؛ ۴(۱): ۱۰۱-۱۱۸.
- رحیمیان جلال و عموزاده محمد. *افعال وجهی در زبان فارسی و بیان وجهیت، پژوهش‌های زبانی*، ۱۳۹۲؛ ۴(۱): ۲۱-۴۰.
- رحیمیان جلال و جاوید سحر. *وجهیت و افعال وجهی در زبان فارسی*، شیراز: مرکز نشر دانشگاه شیراز، ۱۴۰۱.
- رضایتی کیشه‌خاله محرم. *زبان تالشی، توصیف گویش مرکزی، رشت: فرهنگ ایلیا*، ۱۳۸۶.

- شریفی شهلا و صبوری نرجس‌بانو. بررسی معنایی افعال وجهی در زبان فارسی امروز از دیدگاه رده‌شناسی، پژوهش‌های زبان‌شناسی، ۱۴۰۰؛ ۱(۲۴): ۲۱۷-۲۳۰.
- صبوری نرجس‌بانو و شریفی شهلا. بررسی معنایی فعل‌های وجهی گیلکی (گونه‌ی سیاهکلی)، زبان فارسی و گویش‌های ایرانی، ۱۴۰۰؛ ۲(۱۲): ۸۱-۱۰۷.
- عموزاده محمد و رضایی حدائق. ابعاد معناشناختی باید در زبان فارسی، پژوهش‌های زبانی، ۱۳۸۹؛ ۱(۱): ۷۸-۷۱.
- کوه‌کن سپیده و گلفام ارسلان. از الزام تا نیاز ذاتی: باید در زبان‌های ایرانی نو غربی، جستارهای زبانی، ۱۴۰۰؛ ۱(۱۲): ۱۰۹-۱۴۳.
- مرادی روناک. فعل‌های کمکی وجهی در کردی سورانی، مطالعات زبان و گویش‌های غرب ایران، ۱۳۹۲؛ ۲(۱): ۱۱۷-۱۳۴.
- متولیان نائینی رضوان. بازنمایی نحوی افعال خواستن و توانستن، پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی، ۱۳۹۷؛ ۱۶(۸): ۱۰۵-۱۲۳.
- نغزگوی کهن مهرداد و نقشبندی زانیار. بررسی افعال وجهی در هورامی، جستارهای زبانی، ۱۳۹۵؛ ۳(۷): ۲۴۳-۲۲۳.
- نقی‌زاده محمود، توانگر منوچهر و عموزاده محمد. بررسی مفهوم ذهنیت در افعال وجهی در زبان فارسی، پژوهش‌های زبان‌شناسی، ۱۳۹۰؛ ۱(۳): ۱-۲۰.
- همایون‌فر مژگان. بررسی روند دستوری‌شدگی فعل‌های وجهی زبان فارسی براساس پارامترهای لمان، دستور، ۱۳۹۲؛ ۹: ۵۰-۷۳.
- Bybee, J.; Perkins, R. & Pagliuca, W. *The Evolution of Grammar, Tense, Aspect and Modality in the Languages of the World*. Chicago: University Chicago Press. 1994.
- Coates, J. *The Semantics of the Modal Auxiliaries*. London: Croome Helm. 1983.
- Kratzer, A. What "Must" and "Can" Must and Can Mean. *Linguistics and Philosophy*. 1997, (1): pp 337-355.
- Lyons, J.. *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press. 1977.
- Narrog, H.. On Defining Modality Again. *Language Sciences*. 2005, (27): pp 165-192.
- Nuyts, J. Modality: Overview and Linguistic Issue. *The Expression of Modality*. Berlin: Mouton de Gruyter. 2006, pp 1-26.

- Palmer, F. R. *Modality and the English Modals*. New York: Routledge. 1990.
- Palmer, F. R. *Mood and Modality*, second edition, Cambridge text books in Linguistics: Cambridge University Press. 2001.
- Portner, P. *Modality*. Oxford: Oxford University Press. 2009.
- Sweetser, E. E. Root and Epistemic Modals: Causality in Two World. *Berkeley Linguistics Society*. 1982, pp 484-507.
- Taleghani, A. H. *Modality, Aspect and Negation in Persian*. Amsterdam: John Benjamins. 2008.

روش استناد به این مقاله:

شهبین سنگ‌تجن شهبین و صبوری نرجس بانو. بررسی معنایی فعل‌های وجهی در زبان تالشی، زبان فارسی و گویش‌های ایرانی،
DOI:10.22124/plid.2025.31139.1723 ۸۰-۶۳: (۱۹)۱؛ ۱۴۰۴

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

